MOGUĆNOSTI RAZVOJA RURALNOG TURIZMA NA PODRUČJU CETINSKE KRAJINE

Vugdelija, Marijana

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of economics Split / Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:124:150064

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

Repository / Repozitorij:

REFST - Repository of Economics faculty in Split

zir.nsk.hr

UNIVERSITY OF SPLIT

dabar

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

SVEUČILIŠTE U SPLITU
EKONOMSKI FAKULTET

ZAVRŠNI RAD

MOGUĆNOSTI RAZVOJA RURALNOG TURIZMA NA PODRUČJU CETINSKE KRAJINE

Mentor: **Student:**

Doc.dr.sc. Davorka Mikulić **Marijana Vugdelija**

Split, rujan 2018.

Sadržaj:

1. UVOD 2

2. ZNAČENJE TURIZMA ZA RAZVOJ RURALNIH PODRUČJA 4

2.1. Karakteristike ruralnih područja 4

2.2. Definicija i obilježja ruralnog turizma 6

2.3. Ruralni turizam-pokretač razvoja ruralnih područja 10

3. PREDUVJETI ZA RAZVOJ TURIZMA U CETINSKOJ KRAJINI .. 13

3.1. Povijesni kontekst formiranja Cetinske krajine 13

3.2. Opća geografska obilježja prostora 14

3.3. Prometna dostupnost i infrastruktura 15

3.4. Analiza resursa 16

3.4.1. Prirodni resursi 16

3.4.2. Kulturno-povijesna baština 20

3.4.2.1. Nematerijalna kulturna baština 20

3.4.2.2. Materijalna kulturna baština 23

3.4.3. Obiteljska poljoprivredna gospodarstva 24

3.4.4. Smještajni kapaciteti 26

3.4.5. Turističke zajednice i agencije 27

4. SMJERNICE ZA RAZVOJ RURALNOG TURIZMA CETINSKE KRAJINE 28

5. ZAKLJUČAK 30

6. LITERATURA: 31

7. POPIS SLIKA I TABLICA: 33

8. SAŽETAK 34

9. SUMMARY 35

1. UVOD

Cetinska krajina smještena je u srednjoj Dalmaciji te obuhvaća širu okolicu Sinjskog polja. Administrativno je podijeljena na 5 upravnih jedinica: gradove Sinj, Trilj i Vrliku te općine Otok, Hrvace i Dicmo. Veći je dio područja ruralnog karaktera što znači da prevladava seoski odnosno prirodni okoliš s manjim naseljima i selima. Turizam je jedna od najznačajnijih djelatnosti u Hrvatskoj čiji razvoj generira brojne multiplikativne učinke na sredinu u kojoj se razvija. Razvoj turizma u prostoru pridonosi zapošljavanju lokalnog stanovništva direktno, indirektno i inducirano. Kao razvojna strategija u ruralnim zajednicama, turizam, pridonosi diverzifikaciji poslovanja postojećih gospodarskih subjekata kao što su npr. seoska gospodarstva te doprinosi stabiliziranju njihova dohotka. Nadalje, razvoj turizma privlači financijska sredstva te utječe na lokalni okoliš i infrastrukturu. Značajna je i njegova društvena i kulturološka uloga. Na prostoru Cetinske krajine, još uvijek nisu iskorištene mogućnosti razvoja ovog oblika turističke ponude.

Cilj ovog rada je ukazati na nedovoljnu valorizaciju postojećih resursa Cetinske krajine. Nedovoljna valorizacija podrazumijeva manjak u prepoznavanju i iskorištavanju potencijala za razvoj ruralnog turizma što sprječava daljnji razvoj komplementarnih djelatnosti te umanjuje multiplikativne učinke u prostoru.

Završni se rad temelji na literaturi koja uključuje stručne i znanstvene članke te internetske izvore relevantne za predmet istraživanja. U radu su korištene opisna i komparativna metoda, metoda analize i sinteze te dedukcije i indukcije. Analiziranjem se složeni teorijski pojmovi i zaključci raščlanjuju na jednostavnije dijelove i elemente. Metodom sinteze iz jednostavnijih su dobivena objašnjenja složenih pojava i događaja. Opisna metoda podrazumijeva opisivanje teorijskih pojmova te odnosa među njima dok su komparativnom metodom uspoređeni pojmovi vezani uz ruralni turizam i njegovu povezanost s prostorom Cetinske krajine. Metoda dedukcije podrazumijeva primjenu deduktivnog zaključivanja pomoću kojeg se iz općih sudova dolazi do pojedinačnih zaključaka. Indukcija, s druge strane, podrazumijeva analizu pojedinačnih činjenica odnosno slučajeva te na temelju analize donošenje općeg zaključka.

Rad se sastoji od pet poglavlja. U uvodnom dijelu, na samom početku, objašnjen je problem odnosno predmet istraživanja. Nadalje, definirani su ciljevi koji se žele ostvariti izradom ovog rada te znanstvene metode korištene prilikom pisanja. Na samom kraju uvodnog dijela objašnjena je struktura odnosno sadržaj završnog rada.

U drugom poglavlju razrađuje se tematika značenja turizma za razvoj ruralnih područja. Poglavlje je podijeljeno na tri cjeline. U prvom dijelu ovog poglavlja ponuđena je definicija ruralnih područja s različitih aspekata. Nadalje, navedene su osnovne karakteristike ruralnih područja kako u svijetu tako i na teritoriju Republike Hrvatske. U drugom dijelu, polazeći od opće definicije i obilježja turizma u Hrvatskoj, definiran je i ruralni turizam kao selektivni oblik turizma te njegove karakteristike. Posljednji, treći dio ove cjeline, prikazuje kako ruralni turizam utječe na prostor u kojem se odvija kao i na život lokalne zajednice. Prikazani su i problemi koji usporavaju razvoj ovog tipa turizma.

Treće poglavlje započinje prikazom povijesnog konteksta formiranja Cetinske krajine sa svim važnijim događajima koji su utjecali na današnje karakteristike područja. Nadalje, prikazana su opća geografska obilježja prostore te prometna dostupnosti i infrastruktura. Kao poseban dio trećeg poglavlja ističe se analiza postojećih resursa neophodnih za razvoj turizma. Analiza resursa podijeljena je na pet dijelova: analizu prirodnih resursa, analizu kulturno-povijesne baštine, analizu OPG-ova, analizu smještajnih kapaciteta te postojanja i rada turističkih zajednica i agencija. Radi bolje preglednosti i razumljivosti dio kulturno- povijesna baština dodatno je podijeljen na nematerijalnu i materijalnu baštinu.

Četvrto poglavlje uzimajući u obzir prethodno navedene preduvjete za razvoj turizma, te provedenu analizu resursa predlaže strateške pravce razvoja ruralnog turizma Cetinske krajine u cilju daljnjeg razvoja i napretka.

Peto poglavlje, odnosno zaključak, donosi sintezu cijelog rada s naglašenim najbitnijim spoznajama.

2. ZNAČENJE TURIZMA ZA RAZVOJ RURALNIH PODRUČJA

2.1. Karakteristike ruralnih područja

Ruralna su područja desetljećima smatrana zaostalim područjem iz kojeg je stanovništvo masovno migriralo prema urbanijim prostorima u potrazi za zaposlenjem i boljim životnim uvjetima. Desetljeća urbanizacije dovela su do stvaranja velikih gradova i njihove urbane okoline. Život ljudi urbanih područja često je obilježen užurbanošću i visokom razinom stresa te se u potrazi za relaksacijom okreću ruralnim krajevima. Ovaj je trend skrenuo dodatnu pažnju znanstvenika te pokrenuo teorijske rasprave o značenju ruralnog prostora za suvremenog čovjeka.

Pojam se ruralnosti najčešće definira u vidu kontrasta prema urbanom. Definicije ruralnog prostora razlikuju se s obzirom na to koja znanstvena grana ga pokušava definirati i u koje svrhe. Prema novijim shvaćanjima ruralnim područjima smatraju se[1]:

a) područja u kojima su primarne djelatnosti poljoprivrede i šumarstva, kroz bližu prošlost i sadašnjost, predstavljale glavni način iskorištavanja zemljišta
b) područja čija je arhitektura utemeljena na malim, necentraliziranim naseljima uklopljenim u prirodni pejzaž, te ih većina lokalnog stanovništva poima kao ruralna
c) područja u kojima su pojedinci unutar lokalne zajednice međusobno povezani, žive sličnim stilom života te grade zajednički identitet utemeljen na povezanošću s prirodnim okolišem

Iz navedene podjele možemo uočiti da se ruralni prostor definira s obzirom na: način iskorištavanja dostupnog zemljišta, obilježjima naselja te socijalnim odnosima na kojima se temelji život lokalnog stanovništva.

Nadalje, ruralni se prostor može definirati kroz više pristupa. Može biti proučavan i definiran kao agrarni prostor sa svrhom održavanja ekološkog balansa i poticanja poljoprivredne proizvodnje. Ruralno područje možemo promatrati i kao idiličan prostor za odmor i rekreaciju odnosno bijeg od ubrzanog, urbanog ritma života. Također, ruralni prostor možemo definirati

[1] Lukić,A.(2010): O teorijskim pristupima ruralnom prostoru, str.52.

s obzirom na životni stil lokalnog stanovništva odnosno doživljaju ruralnosti običnih ljudi. Slika stvorena nasljeđem, odnosno kulturom i medijima predstavlja još jedan aspekt pogodan za analizu. Naposljetku, ruralni prostor možemo definirati i u vidu odnosa ruralnog i urbanog prostora .[2]

Ruralna područja na prostoru Republike Hrvatske bila su izložena globalnim trendovima deagrarizacije, deruralizacije, urbanizacije i industrijalizacije. Ove procese dodatno je ubrzavala socijalistička planska privreda koja je favorizirala industrijski razvitak te poticala deagrarizaciju. Kao posljedica deagrarizacije pojavio se i proces deruralizacije odnosno trend napuštanja sela zbog preseljenja u grad. Kroz posljednjih pola stoljeća uočava se da je proces deagrarizacije znatno brži od deruralizacije. Značajan broj stanovnika sela ne bavi se poljoprivrednim djelatnostima, nadalje velik broj stanovništva ne uključuje se u djelatnosti u granicama ruralnih područja nego putuje do obližnjih gradova te u njima radi. Navedena situacija znatno usporava razvoj ruralnih područja.[3]

Uzimajući u obzir prethodno navedene zajedničke karakteristike ruralnih prostora širom svijeta, njihov utjecaj na hrvatsko selo, te procese koji mijenjaju kako ruralni prostor tako i načine života u njemu, možemo izdvojiti obilježja ruralnih područja na prostoru Republike Hrvatske.
Osnovna obilježja ruralnih područja u Hrvatskoj početkom 21. stoljeća[4]:

a) lokalno stanovništvo prihode za život stječe baveći se primarnim djelatnostima (poljoprivreda i šumarstvo) u samom ruralnom području; nadalje postoji više ruralnih područja, uglavnom u blizini većih gradova, u kojima je stanovništvo u većoj mjeri zaposleno u tercijarnim djelatnostima karakterističnima za urbana područja
b) tipična naselja ruralnih područja organizirana su kao selo što je uočljivo iz arhitektonski i estetskih obilježja prostora. Tehničko-komunalna infrastruktura (kanalizacija, vodovod, elektroopskrba) nije pretjerano razvijena, a zamijećen je i nedostatak u ponudi usluga, ustanova lokalnih vlasti, specijaliziranih trgovina te ostalih elemenata urbanih značajki.

[2] Lukić, A. (2010): O teorijskim pristupima ruralnom prostoru, Hrvatski geografski glasnik, str.52.,53.
[3] Lukić, A. (2002) : Turizam na seljačkim gospodarstvima u Hrvatskoj, Prirodoslovno-matematički fakultet, Odsjek za geografiju, Zagreb,str.2.
[4] Lukić, A. (2010) : O teorijskim pristupima ruralnom prostoru, Hrvatski geografski glasnik, str. 65.

c) lokalno stanovništvo ruralnih područja njeguje tradicijske i religijske prakse, socijalnu integraciju temelji na susjedskim i rodbinskim odnosima te slobodno vrijeme provodi uključujući se kako u tradicionalne tako i u moderne aktivnosti zbog utjecaja masovnih medija.

Razvoj informacijsko-komunikacijske tehnologije donio je velike promjene u pogledu dostupnosti informacija, olakšavanja komunikacije, prometne i infrastrukturne povezanosti te premošćivanja razlika selo-grad. Iako je doba industrijske revolucije te masovne koncentracije proizvodnih djelatnosti u gradskim središtima daleko iza nas, još uvijek je prisutan trend urbanizacije te migracija na relaciji selo-grad. Usprkos tvrdnjama kako je moderna tehnologija i sveopći napredak pretvorila svijet u „globalno selo", razlike između urbanog i ruralnog načina života još uvijek su vidljive. Visoki udio starog stanovništva, depopulacija te niska koncentracija gospodarskih aktivnosti uz lošu infrastrukturu samo su neki od problema hrvatskih ruralnih područja. S druge strane, očuvanost okoliša, neposredni kontakt s prirodom i mir neke su od prednosti koje pruža ruralni prostor te predstavljaju jak privlačan faktor ključan za razvoj ruralnog turizma. Obilježja ruralnog turizma te njegov utjecaj na područje u kojem je prisutan bit će analizirana u nastavku ovog rada, zajedno sa ekonomskim i socijalnim učincima ove djelatnosti na život i identitet lokalne zajednice.

2.2. Definicija i obilježja ruralnog turizma

„Turizam je skup odnosa i pojava koje proizlaze iz putovanja i boravka posjetitelja nekog mjesta, ako se tim boravkom ne zasniva stalno prebivalište i ako s takvim boravkom nije povezana nikakva njihova gospodarska djelatnost."[5]. Diverzifikacija turističke ponude te razvoj selektivnih oblika turizma rezultat su prilagodbe turističke ponude zahtjevima turističke potražnje.

Masovni turizam utemeljen na iskorištavanju prirodnih resursa, preciznije sunca i mora, više ne zadovoljava u potpunosti potrebe i želje modernog turista. Vrijeme pasivnih odmora plasiranih kroz paket aranžmane daleko je iza nas. Turist 21. stoljeća zahtjeva personaliziranu ponudu koja se temelji na stvaranju nezaboravnih doživljaja te omogućava stjecanje novih

[5] Rajko, M. (2013): Institucionalni model razvoja ruralnog turizma na primjeru Središnje Istre, Oeconomica Jadertina, str.51

znanja. Upravo selektivni oblici turističke ponude nude široki spektar aktivnosti koje zadovoljavaju potražnju dinamičnog turista.

Kao jedan od selektivnih oblika turizma razvija se i ruralni turizam. „Ruralni turizam skupni je naziv za različite aktivnosti i oblike turizma koji se razvijaju na ruralnom prostoru. On se ostvaruje unutar prirodnih i kulturnih resursa na ruralnim područjima, koji omogućavaju brojne turističke aktivnosti i oblikuju veliki broj različitih oblika turizma.“[6]

Karakteristike ruralnog turizma proizlaze iz obilježja sredine u kojoj se njegove aktivnosti odvijaju. Pod osnovna obilježja ruralnog turizma možemo ubrojiti: mirnu sredinu, odsutnost buke, očuvani okoliš, interakciju s domaćinom i lokalnim stanovništvom, prehranu domaćom hranom te upoznavanje sa seoskim poslovima. Ruralni se turizam, u svom današnjem obliku, počinje razvijati sredinom 60-ih godina 20. stoljeća. Razvoju ovog tipa turizma pridonijela je veća raspoloživost slobodnog vremena te veća upotreba motornih vozila za osobne potrebe. U početku, ruralni je turizam na tržištu bio prepoznat kao vid relaksacije te se nije težilo diverzifikacji ponude. U samim začecima ovog vida turizma ne možemo govoriti o ekološki osviještenim turistima iako održivi razvoj predstavlja osnovu ruralnog turizma.[7]

Što se tiče prostora Republike Hrvatske, ovaj je oblik turizma još uvijek u svojim začecima iako posjeduje neosporni kapacitet za razvoj. Hrvatski ruralni turizam možemo pobliže odrediti kao turističku valorizaciju poljoprivrednih područja, prirodnih resursa, naselja ruralnog tipa , te kulturnog nasljeđa manifestiranog kroz materijalnu i nematerijalnu baštinu. Posebno je važno staviti naglasak na razvoj novih, posebno oblikovanih, turističkih proizvoda koji su utemeljeni na identitetu područja i zadovoljavaju turističku potražnju u vidu: smještaja, pružanja ugostiteljskih usluga, osmišljavanju komplementarnih aktivnosti, turističke animacije i ostalih usluga s ciljem razvitka održivog lokalnog razvoja.[8]

U želji za rasterećenjem obalnog prostora, smanjenjem sezonalnosti i diverzifikacijom ponude posvećuje se više pažnje selektivnim oblicima turizma pa tako i ruralnom turizmu. Početci planskog razvoja ruralnog turizma u Hrvatskoj počinju 1990-ih godina inicijativom i suradnjom Saveza Seljaka Hrvatske, Instituta za turizam te tvrtke Hrvatski farmer,d.d.

[6] Demonja, D., Ružić, P. (2010): Ruralni turizam u Hrvatskoj s hrvatskim primjerima dobre prakse i europskim iskustvima, str.8.
[7] Mladen, R.(2013): Institucionalni model razvoja ruralnog turizma na primjeru Središnje Istre, Oeconomica Jadertina, str.50.-52.
[8] Bartoluci, M, Hendija, Z., Petračić, M. (2016).: Pretpostavke održivog razvoja ruralnog turizma u Kontinentalnoj Hrvatskoj, Acta economica et turistica,str.6.

Navedena suradnja rezultira postavljanjem zakonskih regulativa koje uređuju djelatnosti ruralnog turizma. Istarski poluotok začetnik je i predvodnik ruralnog turizma na prostoru Republike Hrvatske.[9] Povećanje svijesti o značaju ruralnog turizma pridonijelo je uključivanju u turističke djelatnosti i drugih hrvatskih regija. Ruralni turizam započinje svoj razvoj na područjima sjeverne hrvatske, Gorskog kotara i Like te Dalmatinske Zagore i Konavala.

Kvantitativna i kvalitativna obilježja prirodnih resursa predstavljaju temelj na koji se nadograđuju izgrađeni resursi i dodatni proizvodi. Hrvatska je zemlja bogata prirodnim resursima kako u kvantitativnom smislu tako i u kvalitativnom. Zemljišne površine na razini Europe su među bolje očuvanima te je plodnost tla poprilično zadovoljavajuća. Veliko bogatstvo predstavljaju i kvalitetni vodni resursi koji uz šume i obalno područje predstavljaju potencijal za razvoj poljoprivrednih djelatnosti, ribarstva, šumarstva te ruralnog turizma. Raznolikost geografskih regija te planinska, mediteranska i kontinentalna klima utjecali su na raznovrsnost flore i faune, ali i na raznolikost u životnim uvjetima te načinu privređivanja stanovnika ruralnih područja.[10]

Poljoprivreda predstavlja glavnu djelatnost u ruralnim područjima. Ova primarna djelatnost pruža i inpute potrebne ruralnom turizmu. Lokalni uzgoj i proizvodnja namirnica otvaraju mogućnost dodatnog zapošljavanja te sprječava odljev financijskih sredstava iz domaće privrede. Također, finalni proizvod sastavljen od lokalnih inputa pruža veću kvalitetu te samim tim raste i zadovoljstvo gosta. Osim prirodnih bogatstava, Hrvatska obiluje i različitim tradicionalnim stilovima gradnje, kulturnom materijalnom kao i nematerijalnom baštinom što uvelike pridonosi atraktivnosti sveukupnog prostora.

Očuvanja autohtonosti proizvoda, kao i samog načina proizvodnje, prepoznato je kako na lokalnoj tako i na nacionalnoj razini. U pogledu poboljšanja zaštite i u svrhu očuvanja autohtonih proizvoda i procesa proizvodnje uvedene su i oznake zemljopisnog podrijetla i oznake izvornosti. „Oznaka zemljopisnog podrijetla je naziv zemljopisnog područja ili neki drugi znak koji ukazuje da neki proizvod ili usluga potječe iz određenog zemljopisnog područja, te da posjeduje određenu kvalitetu i svojstva koja se pripisuju tom podrijetlu. Oznaka izvornosti je specifičniji oblik zaštite, te obavezno podrazumijeva bitni ili

[9] Geografija.hr; Ruralni turizam u Istri-dokaz da hrvatski turizam može i na drugi način, dostupno na: http://www.geografija.hr/hrvatska/ruralni-turizam-u-istri-dokaz-da-hrvatski-turizam-moze-i-na-drugi-nacin/ , pristupljeno: 5.9.2018.

[10] Franić, R. (2006): Politika ruralnog razvitka – nova prilika za Hrvatsku, Agronomski glasnika, str. 225.

isključivi utjecaj posebnih prirodnih i ljudskih čimbenika određene zemljopisne sredine i iz toga proizašlu osobitu kvalitetu i svojstva proizvoda ili usluga. Kod oznaka izvornosti u pravilu se zahtijeva da se proizvodnja, priprema i obrada proizvoda i usluga u cijelosti odvija u naznačenom području.“ [11] Oznaka izvornosti može se ‚uz uvjet ispunjavanja propisanih uvjeta, primijeniti i u svrhu zaštite tradicionalnih zemljopisnih i nezemljopisnih naziva koji označavaju proizvod određenog mjesta ili regije.

Navedene oznake uz dodatnu proceduru moguće je podignuti i na razinu tržišta Europske Unije. Omogućavaju diverzifikaciju ponude kao i prepoznatljivost te veću tržišnu vrijednost proizvoda. Nadalje, pružaju pogodnost proizvođačima, kao zadržavanje proizvodnje, a samim tim i radne snage u ruralnim područjima, ali i potrošačima kojima garantiraju kvalitetu i autohtonost proizvoda. Europska oznaka zemljopisnog podrijetla dodjeljuje se za poljoprivredne i nepoljoprivredne proizvode. Prvi hrvatski proizvod označen oznakom zemljopisnog podrijetla je Krčki pršut koji je 14. travnja 2015. godine uvršten u Registar zaštićenih oznaka Europske unije.[12]

Koncept održivog razvoja predstavlja temelj za razvoj kvalitetnog turizma općenito pa tako i za razvoj ruralnog turizma. Ruralni turizam ne zahtjeva gradnju novih i modernih građevina jer se takvim zahvatima u prostoru gubi njegova izvornost. Jedan od načina za provođenje ovog koncepta te za očuvanje tradicije je i poticanje obnove, rekonstrukcije te prenamjene postojećih građevinskih objekata. Važnost obnove tradicijske gradnje prepoznata je i od strane Vlade Republike Hrvatske te je pokrenut „Program poticanja, zaštite, obnove i uključivanja u turizam baštine u turistički nerazvijenim područjima„. Zainteresirane fizičke i pravne osobe u mogućnosti su ostvariti potporu do maksimalnog iznosa od 250.000,00 kn po pojedinom korisniku. Sufinanciraju se radovi i aktivnosti koji pridonose: poticanju razvoja turističke ponude na područjima u kojima je razvoj turizma tek u inicijalnim fazama, stvaranju svijesti o važnosti tradicijske baštine te njenoj implementaciji u turističku ponudu,

[11] Državni zavod za intelektualno vlasništvo; dostupno na: http://www.dziv.hr/hr/intelektualno-vlasnistvo/oznake/ pristupljeno: 5.9.2018.

[12] Poslovni dnevnik: Krčki pršut postao prvi hrvatski proizvod s oznakom zaštićenog zemljopisnog podrijetla, dostupno na: http://www.poslovni.hr/hrvatska/krcki-prsut-postao-prvi-hrvatski-proizvod-koji-je-dobio-oznaku-zasticenog-zemljopisnog-podrijetla-294036 , pristupljeno: 5.9.2018.

unaprjeđenju razvoja ruralnih te područja od posebne državne skrbi koja posjeduju potencijal za razvoj turističke djelatnosti.[13]

Mogućnosti za stjecanje bespovratnih sredstava i razvoj otvaraju i EU fondovi putem mjera koje potiču ulaganja u izgradnju i opremanje kuća za odmor kao i za potporu tradicijskim i umjetničkim obrtima uključujući i obrte za izradu suvenira i rukotvorina. Za dobivanje ovih sredstava potrebno je biti upisan u Upisnik obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava minimalno godinu dana i biti vlasnik određene ekonomske veličine gospodarstva. [14]Veliku prednost ruralnom turizmu Hrvatske predstavlja i raznolikost njenih regija. Razvijanje ruralnog turizma u skladu sa specifičnostima prostora i klime, tradicije i kulture življenja te tradicionalne gradnje pridonosi raznolikosti ruralnog turizma unutar same destinacije kao i diverzificiranju od konkurenata. Ulaganje u raznolikost ponude ključna je i za privlačenje šireg spektra potencijalnih turista .

2.3. Ruralni turizam-pokretač razvoja ruralnih područja

Razvoj turizma doprinosi gospodarstvu zemlje utječući na brojne faktore poput razine zaposlenosti stanovništva, povećanje BDP-a, poticanje razmjene dobara i usluga na međunarodnoj razini, uravnoteženje platne bilance te poticanje razvoja nedovoljno razvijenih područja. Uzimajući u obzir prethodno navedene karakteristike ruralnih područja te probleme koji se vežu uz ruralna područja, uočavamo da bi upravo razvoj turizma pomogao u rješavanju određenih problema.

Ruralni turizam manifestira se kroz mnogo ekonomskih i društvenih aspekta. Ekonomski aspekti odnose se na mjerljive vrijednosti učinaka na gospodarski razvoj poticanjem proizvodnje i stvaranja dohotka u mjestu stanovanja. Nadalje, dolazi do preraspodjele sredstava njihovim prelijevanjem iz urbanih u ruralne sredine. Transfer novčanih resursa iz

[13] Republika Hrvatska Ministarstvo mora, turizma, prometa i razvitka: dostupno na: http://www.mint.hr/UserDocsImages/arhiva/050218-turizam-poziv-ba%C5%A1tina.pdf, pristupljeno na: 5.9.2018.
[14] Eurokonzalting: Bespovratna sredstva za ruralni turizam, dostupno na: http://www.eurokonzalting.com/index.php/bespovratna-sredstva-i-krediti/item/393-bespovratna-sredstva-za-ruralni-turizam-do-200-000-eura-mjera-6-4-eu-fondovi, pristupljeno:5.9.2018.

urbanih u ruralna područja prvenstveno omogućava razvoj turističkih usluga. Ekonomske aspekte ruralnog turizma možemo podijeliti na[15]:

a) Izravan utjecaj na poljoprivrednu proizvodnju, u vidu očuvanja postojeće i poticanje razvoja nove proizvodnje. Poljoprivredna gospodarstva uključena u ruralni turizam ostvaruju priliku za plasman svojih proizvoda izravno na domaćinstvu što dovodi do povećanja proizvodnje, učinkovitije prodaje i smanjenja troškova.
b) Razvoj obrtništva uzrokovan indirektnim učincima turističkih djelatnosti
c) Razvojem ruralnog turizma, uz poljoprivrednu, otvara se mogućnost razvoju drugih djelatnosti što se prvenstveno odnosi na pružanje turističkih usluga. Pružanjem turističkih usluga otvara se prilika za ostvarivanje dodatnih izvora prihoda izravno u ruralnim područjima.
d) Povećana potreba za radnom snagom dovodi do povećanja mogućnosti za zapošljavanje.

Razvoj obrtništva, povećanje poljoprivredne proizvodnje, mogućnost ostvarivanja dodatnih prihoda te zapošljavanja svakako bi doprinijeli zaustavljanju negativnih trendova depopulacije, emigracije te starenja stanovništva hrvatskih ruralnih prostora.

Društveni se aspekti ruralnog turizma ponajprije odnose na promjene u načinu života lokalnog, ruralnog stanovništva. Ruralni je turizam imao veliki utjecaj na socioekonomsku strukturu stanovništva, ali i na njihove običaje i tradiciju te promjenom mentaliteta i moralnih vrijednosti u doticaju s ljudima van lokalne zajednice na načine života.[16] Dolaskom turista unose se promjene u svakodnevnicu ruralnog stanovništva. Socijalnom interakcijom s turistima dolazi do razmjene mišljenja, stavova i različitih iskustava. Lokalno stanovništvo proširuje vidike van granica ruralnog područja te stječe uvid u način življenja van tradicionalnih, lokalnih okvira.

Navedeni društveni i ekonomski aspekti, osim na život lokalne zajednice, utječu i na razvoj samog ruralnog prostora. Ruralni krajevi više ne predstavljaju isključivo prostor poljoprivredne proizvodnje. U suvremenom razdoblju dolazi do povećanja važnosti stambene funkcije, proizvodne (industrijske i poljoprivredne) funkcije, funkcije infrastrukture u službi

[15] Baćac,R., Demonja,D.:(2012), Baština i tradicija u oblikovanju turističke ponude na ruralnom prostoru Hrvatske, Podravina, Koprivnica, str.206.
[16]Lukić,A. Turizam na seljačkim gospodarstvima u hrvatskoj str. 6

obližnjih urbanih središta te funkcija provođenja slobodnog vremena. Ruralni turizam posebno se usmjerava na funkciju provođenja slobodnog vremena.[17]

Na prostoru Hrvatske, ruralni se turizam očitovao posebno u razvoju turizma na seljačkom gospodarstvu. „Turističko seljačko gospodarstvo je manja gospodarska cjelina, smještena u turistički atraktivnom kraju koja daje izvoran proizvod ili uslugu gospodarstva, a u rad su uključeni svi članovi obitelji.“[18] Posebno je važno istaknuti ulogu turizma kao dopunske djelatnosti odnosno sekundarnog izvora stjecanja financijskih sredstava. Primarni izvor stjecanja financijskih sredstava na obiteljskom gospodarstvu uključenom u turističke aktivnosti trebala bi biti poljoprivreda. Turistička je djelatnost u funkciji lakšeg plasmana, odnosno prodaje, primarnih, to jest, poljoprivrednih proizvoda. Intermedijalni proizvodi u sastavljanu finalne turističke ponude, odnosno servirana hrana i piće, na turističkom obiteljskom gospodarstvu trebala bi većinom biti iz domaće proizvodnje i pripreme.

Prepreke uključivanju u turističke djelatnosti postojećim obiteljskim gospodarstvima na području Republike Hrvatske prvenstveno stvara slaba ekonomska snaga. Paralelno bavljenje poljoprivredom i pružanjem turističkih usluga često stvara probleme u balansu između djelatnosti te tako onemogućava ostvarivanje pozitivnog financijskog učinka. Manjkavosti koje sprječavaju daljnji razvoj ruralnog turizma prvenstveno se odnose na loš zakonodavni okvir koji često ne pruža zadovoljavajuća rješenja, nedovoljna usmjerenost na marketinške aktivnosti te neadekvatni financijski poticaji od stane države i javnog sektora. Uočava se i nedostatak ekspertiza u malim obiteljskim gospodarstvima kao i nedostatak svijesti i znanja o ruralnom turizmu među lokalnom zajednicom.[19]

Navedeni problemi ukazuju na potrebu razvoja adekvatnog načina upravljanja razvojem ruralnog turizma kako bi se osigurali zadovoljavajući ishodi kako za lokalno odnosno ruralno stanovništvo tako i za turiste.

[17] Ibidem: str. 5
[18] Ibidem: str. 8
[19] Čičin-Šain,D., Krajnović,A., Predovan,M.,(2011): Strateško upravljanje razvojem ruralnog turizma – problemi i smjernice, Oeconomica Jadertina, str.31

3. PREDUVJETI ZA RAZVOJ TURIZMA U CETINSKOJ KRAJINI

3.1. Povijesni kontekst formiranja Cetinske krajine

Područje Cetinske krajine naseljeno je još od prapovijesnih razdoblja. Cetinskoj kulturi pripisuju se brojni arheološki nalazi još od kraja bakrenog doba. Starosjediocima Cetinske krajine smatraju se pripadnici ilirskog plemena Delmati.[20]U vrijeme Rimskog carstva uspostavljaju se dvije kolonije odnosno vojna logora: Aequum i Tilurium. Lokalitet Aequum nalazi se na prostoru današnjeg sela Čitluk smještenog u sjevernom dijelu općine Sinj. Kao najvažnije otkriće ističe se kip Hekate (Dijane) te Heraklova glava koje danas možemo pronaći pohranjene u arheološkoj zbirci franjevačkog samostana u Sinju. Nadalje, pronađene su i značajne zbirke rimskog novca koje su danas pohranjene u Muzeju Cetinske krajine.[21] Na području današnjeg sela Gardun nalazi se arheološki lokalitet Tilurium. Tilurium je zbog svog položaja imao izrazitu stratešku važnost u nadgledanju prijelaza preko rijeke Cetine koji je omogućava put u unutrašnjost Dalmacije. [22]

Nakon pada Rimskoga Carstva, učestale su barbarske provale. Početkom 7. stoljeća, iz Bijele Hrvatske (područje oko Visle u Poljskoj), dolaze Hrvati i naseljavaju se na područje Dalmacije. Arheološki nalazi 7. – 9. stoljeća svjedoče i o primanju kršćanstva franačkim posredstvom. Formiraju se prve državne tvorevine, hrvatske kneževine, a kasnije i kraljevina, kada je Sinj kao utvrđeni grad, bio sjedište Cetinske županije. Cetinska županija je povijesna srednjovjekovna županija smještena na prostoru od Dinare do Mosora odnosno od izvora rijeke Cetine do grada Trilja. Jačanjem knezova formira se Cetinsko kneštvo koje pripada knezovima Šubićima, a od 1345. Nelipićima. Knez Ivan Nelipić poziva u Cetinu (grad pod sinjskom tvrđavom) franjevce Bosanske vikarije, koji grade crkvu i samostan sv. Marije kojeg su Turci 1492. opljačkali i zapalili.[23]

Pod osmanskom vlašću Sinj se nalazilo od 1513. godine, a 1699. veći dio njega pripao je mletačkoj Dalmaciji. Osmanlije su 1715. posljednji put ugrozili Cetinsku krajinu. Nakon

[20] Turistička zajednica grada Sinja: Povijest, dostupno na: http://www.visitsinj.com/hr/povijest/20/povijest pristupljeno: 5.9.2018.
[21] Turistička zajednica grada Sinja: Arheološka zbirka franjevačkog samostana, dostupno na: http://www.visitsinj.com/hr/Vodic/44/arheoloska-zbirka-franjevackog-samostana, pristupljeno:5.9.2018.
[22] Turistička zajednica grada Trilja: Tilurij, dostupno na: https://www.visittrilj.com/hr/sto-vidjeti/kulturna-bastina/item/11-tilurij, pristupljeno: 5.9.2018.
[23] Turistička zajednica grada Sinja: Povijest, dostupno na: http://www.visitsinj.com/hr/povijest/20/povijest pristupljeno: 5.9.2018.

oslobađanja od Osmanlija Cetinska krajina postaje sastavnim dijelom mletačke vojne granice prema Osmanskomu Carstvu. Od kraja 17. stoljeća započinje sustavno naseljavanje opustošenih područja Cetinske krajine stanovnicima iz BiH te podjela prostranih zemljišnih posjeda zaslužnim pojedincima (harambašama) koji su se istaknuli u mletačkoj vojnoj službi.[24]

Kroz 18. stoljeće područje Cetinske krajine je oblikovano približno u današnjim granicama. Pod upravom mletačkog providura Sinj ostaje sve 1797. kada pada pod austrijsku vlast (do 1918.), a u međuvremenu kratko i francusku.[25]

Za vrijeme austrijske vlasti gradi se Sinjska rera, željeznička pruga, koja je do šezdesetih godina prošlog stoljeće povezivala Cetinsku krajinu s gradom Splitom. Razdoblje Prvog i Drugog svjetskog rata kao i poslijeratna razdoblja obilježena su velikim stradanjima te iseljavanjima „ trbuhom za kruhom“. Za vrijeme komunističke Jugoslavije započinje izgradnja hidroelektrane Peruća kojom se rješava i problem poplavljivanja Sinjskog polja. Također razvijaju se i industrijske tvrtke od kojih su najbitnije tvornica konca Dalmatinka te tvornica za proizvodnju i preradu plastičnih masa Cetinka. Nakon Domovinskog rata područje Cetinske krajine pripada Republici Hrvatskoj te obuhvaća prostor grada Sinja, Vrlike i Trilja te općina Hrvace, Otok i Dicmo. [26]

3.2. Opća geografska obilježja prostora

Cetinska krajina smještena je u središnjem dijelu Dalmacije te obuhvaća širu okolicu Sinjskog polja. Omeđena je planinskim lancima Dinare, Svilaje i Kamešnice na sjeveroistoku, te brdima Visoštica, Runjavac i Mali Mosor na zapadu i jugozapadu. [27]

Kontinentalana klima s oštrim i hladnim zimama te vrućim ljetima karakteristična je za cijelo područje. Kontinentalnu klimu karakteriziraju najmanje tri mjeseca s temperaturom 10 °C ili više, te zime s najmanje jednim mjesecom sa zabilježenom temperaturom nižom 0 °C. Najtopliji mjesec u godini sa prosječnom temperaturom zraka od 22,4 °C je srpanj, dok je

[24] Lokalna razvojna strategija LAG-a „Cetinska krajina“ za razdoblje 2014. – 2020,str.8. dostupno na: https://www.sinj.hr/Portals/12/LRS_CK_2016_6_9.pdf , pristupljeno: 5.9.2018.
[25] Turistička zajednica grada Sinja: dostupno na: http://www.visitsinj.com/hr/povijest/20/povijest , pristupljeno 5.9.2018.
[26] Turistička zajednica grada Sinja: Povijest, dostupno na: http://www.visitsinj.com/hr/povijest/20/povijest#2 , pristupljeno: 5.9.2018.
[27] Lokalna razvojna strategija LAG-a „Cetinska krajina“ za razdoblje 2014. - 2020 ,str.6., dostupno na: https://www.sinj.hr/Portals/12/LRS_CK_2016_6_9.pdf , pristupljeno:5.9.2018.

najhladniji siječanj sa prosječnom temperaturom zraka od 3,9 °C. Prevladavaju vjetrovi sjevernog i sjeveroistočnog smjera među kojima se snagom ističe Bura. [28]

Područje Cetinske krajine najvećim djelom je izgrađeno od vapnenca i predstavlja izrazito krško područje sa svim njegovim karakteristikama: brojni izvori, ponikve, škrape, krška polja, ponori. Nadalje, područje karakteriziraju tri vrste tala: crvenice i rendzine, crvenice i smeđa podzolasta tla te crnice. [29]

Cetinska krajina administrativno pripada Splitsko-dalmatinskoj županiji. Prostire se na površini od 990,7 kilometara kvadratni te prema popisu stanovništva iz 2011. godine broji 45 203 stanovnika. Prosječna gustoća naseljenosti iznosi 45,63 stanovnika po kilometru kvadratnom. Ukupno područje Cetinske krajine obuhvaća 66 naselja. [30]

3.3. Prometna dostupnost i infrastruktura

S obzirom na smještaj Cetinske krajine te obilježja prostora najvažniji oblik prometa je svakako cestovni promet. Navedeno područje osim lokalnog prometa generira i značajan udio tranzitnog prometa prema susjednoj Bosni i Hercegovini. U sastav Cetinske krajine ulaze dva granična prijelaza: Bili Brig- Vaganj te Kamensko. Nadalje, geoprometna važnost na nacionalnoj razini očituje su u povezivanju sjevernog i južnog dijela regije. Na području su izgrađene četiri državne te četiri županijske ceste[31]:

a) Državne ceste:

D1 GP Macelj – Zagreb – Karlovac – Gračac – Knin – Brnaze – Split (D8)

D56 Islam Latinski (D8) – Smilčić – Benkovac – Skradin – Drniš – Sinj (D56)

D60 Brnaze – Cista provo – Imotski – G8 Vinjani gornji

D219 Sinj – Obrovac – Livno

b) Županijske ceste:

ŽC6082 Siverić (D33) – Vrlika – Ježević – Bajagić – Otok – Grab (D220)

[28] Lokalna razvojna strategija LAG-a „Cetinska krajina“ za razdoblje 2014. - 2020 ,str.7., dostupno na: https://www.sinj.hr/Portals/12/LRS_CK_2016_6_9.pdf , pristupljeno:5.9.2018.
[29] Ibidem: str. 7
[30] Ibidem: str.6.
[31] Ibidem: str.9.

ŽC6122 Gljev

ŽC6118 Karakašica (D1) – Čitluk – Jasensko

ŽC6117 Karakašica (D1) – Lučane – D56

Možemo uočiti da područjem Cetinske krajine prolazi i najvažniji prometni pravac dalmatinskog zaleđa- državna cesta D1 koja dužinom od 421,2 kilometra povezuje hrvatski sjever i jug. Osim državnim i županijskim cestama naselja unutar Cetinske krajine međusobno su povezana i s devet lokalnih cesta. Ukupna dužina cestovnih prometnica iznosi 2856,55 kilometara od čega 1737,82 kilometra otpadaju na nerazvrstane ceste. Dužina općinskih odnosno gradskih cesta iznosi 227,13 kilometara, županijskih 357,60 kilometara te preostala 534 kilometra pripadaju državnim cestama. [32] Naplatna postaja Bisko, smještena na području grada Trilja, pruža opciju ulaza na autocestu Zagreb-Split. Željeznički promet na ovom prostoru ne postoji.

Tok rijeke Cetine kroz Cetinsku krajinu većim dijelom je plovan, međutim riječni promet prisutan je samo u rekreativnom obliku. Sportski aerodrom Piket Sinj je sportska zračna luka smještena u sredini Sinjskog polja kod naselja Glavice. Korisnik aerodroma je Aeroklub Sinj, a sam aerodrom pogodan je za slijetanje aviona mase do 5700 kg. Uzletno-sletna staza duljine je 1026 metara, a širine 61 metara. Aerodrom Sinj se koristi za zrakoplovno-sportske djelatnosti i na njemu djeluju aeroklubovi Sinj, Split, Vitar i Graviton. Na aerodromu se odvijaju slijedeće aktivnosti: motorno letenje, padobranstvo, jedriličarstvo, zmajarstvo i modelarstvo.[33] Sam aerodrom Piket nema veći značaj u nacionalnom i međunarodnom zračnom prometu.

3.4. Analiza resursa

3.4.1. Prirodni resursi

Za razvoj turizma određenog područja neophodno je postojanje kako prirodnih tako i proizvedenih resursa. U nastavku rada analizirat će se valorizirani kao i još uvijek

[32] Lokalna razvojna strategija LAG-A „Cetinska krajina“ za razdoblje 2014. - 2020. g, str.11. dostupno na: https://www.sinj.hr/Portals/12/LRS_CK_2016_6_9.pdf ,pristupljeno: 5.9.2018.
[33] Zajednica športskih udruga, Sinj : dostupno na: http://www.sportsinj.com/hr/klubovi-i-udruge/aeroklub-sinj, pristupljeno: 5.9.2018.

neiskorišteni resursi na području Cetinske krajine. U prirodne resurse Cetinske krajine možemo ubrojiti: rijeke, jezera, planine te špilje i pećine.

Najznačajnija rijeka po kojoj i samo područje nosi naziv svakako je rijeka Cetina. Cetina je najveća srednjodalmatinska rijeka. Izvire na nadmorskoj visini od 385 metara, na sjeverozapadnim obroncima Dinare, 7km sjeverno od grada Vrlike. Vrelo Cetine tvori osam izvora, a najveće Glavaševo jezero, duboko je 130m. Vrela Cetine obuhvaćaju nešto manje od 30 hektara površine te su od 1972. godine zaštićena kao hidrološki spomenik prirode. Iznad izvora, smješten je otvor Gospodske pećine. Kroz povijest Gospodska pećina služila je kao stanište. Planine koje okružuju Cetinu, predstavljaju bogata arheološka nalazišta. Arheolozi su brojne nalaze iz krša i cetinskoga mulja pohranili u Muzej Cetinske krajine te oni i danas služe kao svjedoci prošlih vremena. Nizvodno od izvora izgrađeno je umjetno jezero Peruća koje je donekle ukrotilo rijeku Cetinu te usmjerilo njen tok. Danas tok rijeke Cetine nivodno od jezera prolazi krškim područjem i Sinjskim poljem. Nadalje, protječe prema naselju Gardun kod Trilja, te ulazi u kanjon te teče prema Omišu gdje se ulijeva u Jadransko more.[34]

Turističke aktivnosti na rijeci uključuju rafting, kayaking, te kanu safari ture. Aktivnosti rafting-a i kayaking-a se odvijaju nizvodno od Cetinske krajine dok kanu safari ture obuhvaćaju područje od Gale do Trilja.

Jedan od značajnijih pritoka rijeke Cetine je Rumin. Područje Rumina proglašeno je značajnim krajobrazom 2000. godine. „Značajni krajobraz je prirodni ili kultivirani predjel velike krajobrazne vrijednosti i bioraznolikosti i/ili georaznolikosti ili krajobraz očuvanih jedinstvenih obilježja karakterističnih za pojedino područje. U značajnom krajobrazu dopušteni su zahvati i djelatnosti koje ne narušavaju obilježja zbog kojih je proglašen.“[35]

Značajni krajobraz Rumin obuhvaća Mali i Veliki Rumin koji zauzimaju površinu od 33,5 ha. Mali i Veliki Rumin tvore izvorišni dio Rumina. Ljeti Mali Rumin presuši, dok Veliki Rumin koji izvire ispod klisure zvane Greda nikada ne presušuje. Bogatstvo ihtiofaune odražava se u velikom broju endemskih vrsta, poput cetinske uklive, riječnog zubatca, podbile, oštrulje, cetinskog vijuna i ilirskog klena. Raznolikost biljnog pokrova obuhvaća cijeli raspon– od vodenog bilja u samom Ruminu preko biljaka travnjaka poput vriska, ive , dubčca, smilja, kadulje, pa sve do listopadnog grmlja i drveća te bora. Vrijednosti prirodnog

[34] Turistička zajednica grada sinja: http://www.visitsinj.com/hr/Vodic/47/rijeka-cetina
[35] More i krš : Značajan krajobraz Rumin, dostupno na: http://www.dalmatian-nature.hr/znacajni-krajobraz/rumin, pristupljeno: 5.9.2018.

ambijenta značajno doprinosi stara mlinica, koja se uklapa u pejzaž, kao reprezentativan primjer lokalne pučke arhitekture.[36]

Seosko gospodarstvo Panj smješteno u istoimenom naselju nadomak rijeke Rumin pruža doživljaj života na selu Dalmatinske zagore. Ponuda imanja je bazirana na domaćim proizvodima poput hrane, vina, rakije, a doživljaj upotpunjuje folklor i tradicionalna glazba. [37]

Izvorište Kosinac smjestilo se u naselju Han. Teritorijalno pripada općini Sinj, a vodom s Kosinca napaja se područje Sinja te svih naselja do Trilja uključujući i sam grad Trilj. Prostor oko Kosinca vizualno je uređen, a samom ambijentu prostora pridonose i slapovi na rijeci. Turistički potencijal ovog područja nije iskorišten te ne postoji turistička infrastruktura u blizini.

Lijevi pritok rijeke Cetine ,na području triljskog kraja, je rječica Ruda. Izvor i gornji kanjonski dio toka Rude zaštićen je kao značajni krajobraz. Na prostoru cijele rijeke vidljiv je ljudski utjecaj. Područje zaštite završava izlaskom rijeke iz kanjona. Čistoća i visoka kvaliteta vode te očuvanost korita i njegove bliže okoline razlog su zbog kojeg i danas u Rudi možemo pronaći više ugroženih ribljih vrsta.[38] Gornji tok Rude je pogodan za rafting, a donji tok te rijeke duge devet kilometara za kanu i ribički turizam. Naselje Ruda je povezano cestovnim prometom sa svim turističkim središtima u Splitsko-dalmatinskoj županiji. Do naselja se putuje preko Trilja ili Otoka kraj Sinja te i iz hercegovačkih mjesta preko Gaza i Graba. Izgradnjom vodocrpilišta prestala je uporaba vodenice u kamenu na Rudi, smještene ispod najvećeg slapa nadomak od samog izvora. U blizini Rude, ispod brda Jelinjak, izvire rijeka Grab koja u koritu svog gornjeg toka protječe kroz istoimeno naselje. Rijeka Grab dobiva vodu iz Modrog i Crvenog jezera. Naselje je od davnina poznato i po kamenim vodenicama, mlinicama i vodeničarima odnosno mlinarima, dakako i starim kamenim mostovima. Na rijeci je podignuto šest vodenica, od kojih su četiri u funkciji. Najstarija vodenica sagrađena je prije više od 600 godina te je pod zaštitom hrvatske države. Grab je prepoznat kao izletište kako

[36] Turistička zajednica grada Sinja: Značajan krajobraz Rumin, dostupno na: http://www.visitsinj.com/hr/Vodic/50/znacajni-krajobraz-rumin , pristupljeno:5.9.2018.
[37] Turistička zajednica grada Sinja: Seosko gospodarstvo Panj, dostupno na: http://www.visitsinj.com/hr/SmjestajGastro/75/seosko-gospodarstvo-panj-rumin pristupljeno:5.9.2018.
[38] More i krš: Značajni krajobraz Ruda, dostupno na: http://www.dalmatian-nature.hr/znacajni-krajobraz/ruda pristupljeno: 5.9.2018.

među lokalnim stanovništvom tako i među turističkim agencijama koje nude jednodnevne izlete odnosno razgledavanja grabskih mlinica te procesa mljevenja žita. [39]

Navedene rijeke čine lijeve pritoke Cetine, desni pritok čini rijeka Karakašica. Sliv rijeke Cetine sastoji se od mnoštva manjih rječica među kojima je i velik broj ponornica kao i od mnogobrojnih izvora. Na području općine Hrvace nalazi se više od 50 imenovanih izvora. [40] Nadalje, na području općine Otok postoji oko 10 imenovanih izvora među kojima je najznačajnija Ovrlja. Područje izvora Ovrlja smješteno je u istoimenom zaseoku u sastavu općine Otok. Na rječici Ovrlji nalaze se dva vodopada te je u prošlosti postojala potpuno funkcionalna mlinica građom slična mlinicama na području Graba. Danas je mlinica urušena te je ostao samo dio kamenog zida.

Na pejzaž Cetinske krajine uveliko je utjecala i izgradnja Perućkog jezera. Perućko jezero umjetno je izgrađeno akumulacijsko jezero na rijeci Cetini. Nastalo je izgradnjom 56m visoke brane te potapanjem naselja i manistira Draganić. Jezero se prostirena 29km2, akumulira 541 ,milijun m3 vode te je dugo 20 a duboko 64 metra. Perućko jezero nudi mogućnosti kupanja, veslanja, ribarenje te bavljenja sportovima na vodi.[41]

Područje Cetinske krajine omeđeno je krševitim planinama koje skrivaju istražene ali i brojne još uvijek ne istražene pećine i špilje. Nedaleko od glavnog izvora Cetine nalazi se Gospodska špilja. Špilju sačinjavaju dva dijela: gornji neaktivni i donji aktivni dio. Gornji neaktivni kanal špilje gotovo je horizontalan i proteže se prema sjeveru te obiluje sigastim ukrasima. Kako kroz prošlost tako i danas špilja je stanište pojedinih životinjskih vrsta. U špilji su pronađeni ostaci špiljskog medvjeda, a u današnje stanovnike špilje ubrajamo: skakavca Troglophilus i špiljskog kornjaša Antisphodrus , te u podzemnim vodama pronalazimo račiće Niphargus trullipes i Monolistra hercegovinensis brevipes. Alatke pronađene u Gospodskoj špilji upućuju na zaključak to da nastanjena još od starijeg kamenog doba – paleolitika. Na stijenama dvorane nalaze se potpisi brojnih posjetitelja među kojima neki datiraju još iz davne

[39] Agroklub: Grapske mlinice-dopuna seoskog turizma u Cetinskom kraju, dostupno na: https://www.agroklub.com/seoski-turizam/grapske-mlinice-dopuna-seoskog-turizma-u-cetinskom-kraju/9514/ , pristupljeno:5.9.2018.
[40] Općina Hrvace: dostupno na: http://www.opcina-hrvace.hr/hrvace, pristupljeno 5.9.2018.
[41] TZ Vrlika: Perućko jezero, dostupno na: https://visitvrlika.com/hr/sto-vidjeti/perucko-jezero , pristupljeno 5.9.2018.

1715. i 1716. godine. Špilja je služila i kao sklonište ljudi koji su u unutrašnjosti ložili vatru te su sige u glavnom dijelu prekrivene čađom.[42]

3.4.2. Kulturno-povijesna baština

3.4.2.1. Nematerijalna kulturna baština

Dugotrajan povijesni razvoj Cetinske krajine doprinio je formiranju materijalne i nematerijalne kulturne baštine koja čini ovo područje jedinstvenim. Autohtonost raznih znamenitosti potvrđena je i uvrštavanjem pojedinih na UNESCO-ove liste svjetske baštine.

Zasigurno jedna od prvih asocijacija vezanih za Cetinsku krajinu je Sinjska alka. Sinjska alka viteška je igra s tradicijom starom preko 300 godina. Održava se svake prve nedjelje u mjesecu kolovozu u spomen na veličanstvenu pobjedu nad osmanlijskom vojskom 1715. godine. Glavni sudionici natjecanja su alkari koji pomoću koplja gađaju alku u punom trku konja. Natjecanje se sastoji od tri konjičke trke, a pobjednikom odnosno slavodobitnikom postaje alkar s najviše prikupljenih bodova odnosno punata. Pravila natjecanja su regulirana alkarskim statutom, a za pripremu samog događaja i njegovu provedbu zaduženo je Viteško alkarsko društvo. Sama manifestacija prilika je za izlaganje svog bogatstva kulturnog i etnografskog nasljeđa koje se ogleda u bogatstvu tradicionalne odjeće, nakita te oružja i oruđa. Dva dana prije same Alke održavaju se uvodne trke Bara i Čoja koje uglavnom privlače lokalno stanovništvo. [43]15. studenog 2010. godine potvrdu svoje jedinstvenosti Alka je dobila uvrštavanjem na popis UNESCO-ve nematerijalne baštine u Europi.[44]

Na isti popis 2011. godine uvršteno je i Nijemo kolo Dalmatinske zagore. Ovaj ples jedinstven je po načinu izvođenja. Izvodi se u kolu, ili parovima krećući se kružno ili slobodno. Glazbenu pratnju kolu ponekad stvaraju zvuci tradicionalnog pjevanja ojkavice, gange, rere, ili dipli, međutim specifičnost Nijemog kola Dalmatinske zagore je izostanak glazbene pratnje. Specifičnosti kola doprinosi i mogućnost izvedbe slobodnim kretanjem dok se sva kola u širem području (Lika, otoci zadarskog i šibenskog arhipelaga, Ravni Kotari, BIH) izvode kružnim kretanjima. Posljednjih dvadesetak godina, na području grada Cetinske

[42] HPD Mosor: Gospodska spilja, dostupno na: http://www.hpd-mosor.hr/index.php?view=article&id=249%3Agospodska-pilja&option=com_content&Itemid=8 , pristupljeno 5.9.2018.
[43] Kozlica, I.(2014): Alka u politici, politika u alki, sinjska alka i ratovi dvadesetog stoljeća.str.12.
[44] Alka: dostupno na: https://www.alka.hr/sinjska-alka/alkarsko-natjecanje-s45, pristupljeno: 5.9.2018.

krajine radom kulturno umjetničkih društava, kolo oblikovano u scensku koreografiju. Prilagodba kola scenskom prikazivanju dovela je do ujednačavanja i fiksiranja figura i pokreta. Usprkos scenskoj prilagodbi u selima Dalmatinske zagore zadržao se još uvijek stariji način spontanog izvođenja koraka i figura prema kojima se sela međusobno i razlikuju te se i nazivaju različitim nazivima.[45]

Uz prethodno navedene znamenitosti na međunarodnoj razini prepoznato je i ojkanje. Ojkavica predstavlja najstariju vrstu pjevanja u Hrvatskoj te se smatra ostatkom ilirskih običaja kojega su Hrvati usvojili i sačuvali. Na popis ugrožene svjetske baštine ojkavica je uvrštena 2010. godine. Ojkavicu izvode najmanje dva pjevača pomoću takozvane tehnike „protresanja glasa". Ojkavica je starija od gange ili rere (Imotski, Hercegovina, Sinj) te one zapravo predstavljaju podvrstu ojkavice [46] Ojkavica se u Sinju tradicionalno naziva rera koja se izvodi punim glasom: jedan pjevač izvodi tekst dok drugi reraju. Rerea često opisuje svakodnevne događaje, običaje i ljubavne zgode te ismijava ljudske mane. [47]

Nadalje, pojedine tradicijske vještine i običaji zaštićene su na nacionalnoj razini. Jedna od njih je i umijeće gradnje lađe u Otoku kod Sinja koje je zaštićeno kao nematerijalno dobro Ministarstva kulture Republike Hrvatske. Na navedenu listu uvršteni su i godišnji pokladni ophodi mačkara podkamešničkih sela. Pokladni ophodi njeguju dugu tradiciju održavanja, i prikazuju pokladne običaje Cetinskoga kraja. Pokladna povorka ustrojena je po tradicijskim običajima te je prati zvuk zvona i ostalih dopunskih rituala. Muškarci su i danas isključivi nosioci ovog pokladnog običaja, koji se temelji na travesticiji (simulacija promjene spola) i prerušavanju u životinje (ovnove). [48]

Tradicijskom nasljeđu Cetinske krajine pridonose i Čuvari Kristova groba. Do danas u Vrlici se njeguje običaj da za vrijeme Velikog tjedna članovi Bratovštine čuvara Kristova groba sudjeluju u crkvenim obredima i ophodima Velikog petka. Ova crkvena manifestacija

[45]Visitsinj: Nijemo kolo dalmatinske zagore, dostupno na: http://www.visitsinj.com/hr/Etno/9/nijemo-kolo-dalmatinske-zagore , pristupljeno: 5.9.2018.
[46] Curentnet.hr, web centar hrvatske kulture: Ojkavica, dostupno na: https://www.culturenet.hr/default.aspx?ID=34247 , pristupljeno: 5.9.2018.
[47] Visitsinj: Rera, dostupno na: http://www.visitsinj.com/hr/Etno/11/sinjska-rera , pristupljeno: 5.9.2018.
[48] Visitsinj: Pokladni ophodi mačkara podkamešničkih sela, dostupno na: http://www.visitsinj.com/hr/Etno/12/godisnji-pokladni-ophodi-mackara-podkamesnickih-sela , pristupljeno: 5.9.2018.

predstavlja povijesnu i kulturnu baštinu hrvatskog katoličkog puka na području vrličkoga kraja.[49]

Zasigurno najvažnija manifestacija za sve stanovnike Cetinskoga kraja, pa i šire, je svetkovina Uznesenja Blažene Djevice Marije, 15. kolovoza, ujedno i dan grada Sinja. Velika Gospa je blagdan kada mnoštvo hodočasnika dolazi u Sinj s ciljem sudjelovanja u crkvenim obredima. U toku dana služe se 4 svete mise, a centralnoj svetoj misi prethodi procesija slike Gospe Sinjske ulicama grada Sinja. Među narodom posebnu čast predstavlja ponijeti Sliku na ramenima.

Uz tradicionalne manifestacije razvijaju se i nova događanja u vidu sajmova, festivala, predstava i skupova. Prvenstveno su namijenjena i privlače lokalno stanovništvo ali i pridonose raznovrsnosti turističke ponude. Za ruralni turizam svakako su najznačajniji Sajam proizvoda sela. Sajam se održava već sedmu godinu te predstavlja priliku malim i srednjim OPG-ovima s prostora Sinja i okolice da predstave svoje proizvode te dopru do potrošača. Također, prezentirane su i različite vrste tradicijskih suvenira, ručnog veza, uporabnih i dekorativnih predmeta te nakita (tradicijskog i od prirodnog materijala). Program upotpunjavaju nastupi lokalnih umjetničkih društava, bendova i sinjskih mažoretkinja.[50] Pod pokroviteljstvom Ministarstva poljoprivrede, Ministarstva poduzetništva i obrta, Hrvatske gospodarske komore-Županijske komore Split, u suorganizaciji Splitsko-dalmatinske županije i grada Sinja osmu godinu za redom održava se i Nacionalni sajam pršuta i suhomesnatih proizvoda s međunarodnim sudjelovanjem. Sajam okuplja sve bitne subjekte pršutarske industrije. Edukativnog je karaktera, a sudionici se mogu informirati o temama zaštite autohtonih proizvoda i oznaka kvalitete, uvođenja standarda, modelima udruživanja, tržištu, trendovima, modelima poticaja i slično.[51]

[49] Visitvrlika:Čuvari Kristova groba, dostupno na: https://visitvrlika.com/hr/mediainfo/dogadjanja/item/1165-cuvari-kristova-groba , pristupljeno: 5.9.2018.
[50] TZ grada Sinja: Sajam proizvoda sela, dostupno na: http://www.visitsinj.com/hr/StoRaditi/59/sajam-proizvoda-sela , pristupljeno: 5.9.2018.
[51] TZ grada Sinja: Sajam pršuta: dostupno na: http://www.visitsinj.com/hr/StoRaditi/62/sajam-prsuta, pristupljeno: 5.9.2018.

3.4.2.2. Materijalna kulturna baština

U materijalnu kulturnu baštinu Cetinske krajine možemo ubrojiti građevine, fortifikacije, spomenke te artefakte pohranjene u muzejima. Na području grada Sinja najznačajnija građevina svakako je Crkva Čudotvorne Gospe Sinjske. Građena od 1699. do 1712. godine crkva dominira glavnim gradskim trgom. Reljefna brončana vrata djelo su lokalnog akademskog kipara Stipe Sikirice. U samoj crkvi se nalazi pet oltara, a najznačajniji je svakako Gospin oltar na kojem se nalazi slika Čudotvorne Gospe Sinjske koju su franjevci donijeli iz Rame. [52]Pod upravom franjevačkog samostana nalazi se i arheološka zbirka koja spada među najstarije i najvrijednije zbirke u Hrvatskoj. Etnografska zbirka obuhvaća predmete vezane za život i običaje naroda Cetinske krajine, a posebno se ističu izvrsno sačuvane narodne nošnje. Crkvena zbirka obuhvaća liturgijske predmete, barokne slike kao i crkvena ruha. Ukupna zbirka franjevačkog samostana zaštićeno je kulturno dobro Ministarstva kulture Republike Hrvatske. [53]

Na području grada Sinja nalaze se još dva muzeja: Muzej Cetinske krajine te novoizgrađeni Muzej Sinjske Alke. Muzej Cetinske krajine smješten je u spomeničkom objektu Palacina koji zajedno sa utvrdom Kamičak čini povijesni sklop zaštićen kao spomenik kulture. Kompleks datira u 18.stoljeće, a muzej se osniva 1956. godine od strane Splitsko-dalmatinske županije.[54] Muzej Sinjske alke otvoren je povodom tristote obljetnice održavanja ove viteške igre. Smješten je u kompleksu Alkarskih dvora, a standardni postav sastoji se od mnoštva odora, opreme, statuta i pravilnika koji su interpretirani na suvremeni način. [55]

Na području grada može se pronaći više desetaka spomenika ali kao najprepoznatljivije valja istaknuti Spomenik alkaru, Tri generacije te Gaj Liberije. Spomenik alkaru i Tri generacije nadahnuti su Sinjskom alkom dok se spomenik Gaj Liberije smatra čvrstim dokazom da se prvi nogomet igrao u Cetinskoj krajini.[56]

U materijalnu kulturnu baštinu triljskog kraja možemo ubrojiti: rimski logor Tilurij - jedan od najvažnijih vojnih središta rimske provincije Dalmacije, Rimsku cestu-ostatci antičke cestovne mreže odnosno koloni put koji je povezivalo Salonu sa zaleđem, arheološki lokalitet

[52] Borković,V.(2006): Moj Sinj, str.49-51.
[53] TZ grada Sinja: Arheološka zbirka franjevačkog samostana, dostupno na: http://www.visitsinj.com/hr/Vodic/44/arheoloska-zbirka-franjevackog-samostana , pristupljeno: 5.9.2018.
[54] Muzej Cetinske krajine: dostupno na: http://www.mck-sinj.hr/ , pristupljeno: 5.9.2018.
[55] Muzej Sinjske alke: dostupno na: https://www.alka.hr/muzej , pristupljeno: 5.9.2018.
[56] Visit Sinj: Znamenitosti, dostupno na: http://www.visitsinj.com/hr/Vodic/39/znamenitosti , pristupljeno: 5.9.2018.

Na Mašete-groblje sa stećcima na visoravni između Sinjskog i Livanjskog polja te kulu Nutjak i utvrdu Čačvina. [57]Nadalje, na području grada Trilja smješten je Muzej triljskog kraja koji istražuje, prikuplja, čuva i dokumentira ponajprije arheološku, a potom etnografsku i kulturno povijesnu baštinu triljskog kraja. Postav muzeja sastoji se odo: Zbirku antike sačinjavaju materijali pronađeni na lokalitetu Tilurijum na prostoru sela Gardun, Zbirka prapovijesti obuhvaća nalaze iz vremena neolitika pa do nove ere u vrijeme kada se pojavljuju i prva naselja otvorenog tipa uz rijeku Cetinu, Zbirku srednjeg vijeka s otkrićima iz korita rijeke Cetine, Zbirku numizmatike u kojoj su pohranjeni novci antičkog razdoblja pronađeni na lokalitetu Tilurijum te Zbirku etnografije sačinjenu do tradicijskih predmetia očuvanih zbog promicanje znanja o tradicijskoj kulturi grada Trilja.[58]

Pod materijalnu baštinu grada Vrlike možemo ubrojiti: Crkvu sv. Spasa-jedna od najznačajnijih predromaničkih hrvatskih građevina, tvrđavu Prozor, Vrličku Česmu-park iz 19. stoljeća te ujedno najoriginalnija pozornica za izvođenje opere Ero s onog svijeta, Balečki most, Pločasti most, crkvu Gospe od Ružarija, te spomenike fra Filipu Grabovcu i Milanu Begoviću.[59]

3.4.3. Obiteljska poljoprivredna gospodarstva

Obiteljska poljoprivredna gospodarstva uz kulturno-povijesnu baštinu tvore osnovu za razvoj ruralnog turizma. "Obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo (OPG) je fizička osoba ili skupina fizičkih osoba članova zajedničkog kućanstva, koje obavljaju poljoprivrednu djelatnost na poljoprivrednom gospodarstvu koristeći se vlastitim ili unajmljenim proizvodnim jedinicama."[60] Poljoprivredna proizvodnja na području Cetinske krajine orijentirana je uglavnom na Sinjsko i Hrvatačko polje te je registrirano ukupno 1652 OPG-ova[61].

[57] Visit Trilj : Kulturna baština, dostupno na: https://www.visittrilj.com/hr/sto-vidjeti/kulturna-bastina , pristupljeno: 5.9.2018.
[58] Visit Trilj: Muzej triljskog kraja, dostupno na: https://www.visittrilj.com/hr/sto-vidjeti/muzej-triljskog-kraja , pristupljeno: 5.9.2018.
[59] Visit Vrlika: Sto vidjeti, dostupno na: https://visitvrlika.com/hr/sto-vidjeti/crkva-sv-spasa , pristupljeno: 5.9.2018.
[60]Zakon o poljoprivredi, članak 2 : dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_03_30_612.html , pristupljeno:5.9.2018.
[61] Lokalna razvojna strategija LAG-a „Cetinska krajina" za razdoblje 2014.-2020., str.15. dostupno na: https://www.lag-ck.hr/images/documents/Lokalna_razvojna_strategija-LAG_CK-IZMJENA_2.pdf.pdf, pristupljeno: 5.9.2018.

Tablica 1: Poljoprivredno zemljište Cetinske krajine prema površini i broju OPG-ova za 2015. godinu

Područje	Ukupna površina (u ha)	Ukupan broj OPG-ova
Sinj	1221,36	764
Trilj	2180,49	293
Vrlika	526,73	173
Otok	287,54	164
Hrvace	344,25	258
Ukupno	**4560,37**	**1652**

Izvor: Lokalna razvojna strategija LAG-a „ Cetinska krajina“ za razdoblje od 2014-2020.godine

OPG-ovi svoj rad baziraju na uzgoju stoke, proizvodnji povrća, voća i vinove loze, proizvodnji žitarica, ljekovitog bilja i cvijeća te uzgoju pčela i proizvodnji meda.

Potencijal za razvoj ruralnog turizma ovog područja još uvijek je neiskorišten. U prilog ovoj tvrdnji ide i činjenica da je tek nekolicina OPG-ova uz osnovne poljoprivredne djelatnosti odlučila svoju ponudu proširiti nudeći komplementarne turističke usluge. Prethodno spomenuto seosko gospodarstvo Panj, uz obiteljsko izletište Mustang te seosko domaćinstvo Podastrana predstavljaju začetnike ruralnog turizma Cetinske krajine.

Obiteljsko izletište Mustang smješteno je u selu Glavice, udaljeno 2 kilometra od Sinja. Izletište se prostire na 20 000 četvornih metara na kojima su smješteni korali za konje, pašnjaci, livade, sportski teren, zog za balote, trim staza i restoran. Turistička ponuda uključuje jednodnevne i višednevne izlete prilagođene različitim dobnim skupinama, nastavu u prirodi te školu jahanja. Nadalje, ponudu sačinjavaju organizirani izleti za tvrtke u cilju team buildinga te razne sportske aktivnosti. Domaćinstvo ponudu bazira na prezentaciji tradicionalne domaće hrane i vina te mirnoj atmosferi daleko od gradske buke.[62]

Seosko domaćinstvo Podastrana smješteno je u općini Hrvace te je u vlasništvu obitelji Odžak koja u Hrvacama datira od 1725. godine. Bavili su se poljodjelstvom i bili poznati kao veleposjednici s dosta imanja koja su se obrađivala te omogućavala prihode za opstanak i širenje obitelji. Obiteljsku tradiciju održavaju i danas proizvodeći vlastite napitke, domaće vino, razne voćne rakije te pripremajući kvalitetna jela s ražnja i ispod peke te krušne peći.

[62] Mustang Sinja: dostupno na: http://mustang-sinj.net/onama.html , pristupljeno: 5.9.2018.

Također, u sklopu udruge Carpe Diem nude se i sportske aktivnosti (biciklizam, paintball, paragliding, kanu safari na Cetini) te pomoć na imanju. Broj gostiju koji se može primiti odjednom je 50, pa se na imanju održavaju i manje proslave.[63]

Važnost daljnjeg razvoja ruralnog turizma i uključivanje većeg broja OPG-ova u turističke aktivnosti prepoznata je od strane lokalnih vlasti i turističkih zajednica. Ulažu se napori u edukaciju lokalnog stanovništva te promociju postojeće turističke ponude posebno razvojem novih manifestacija u vidu sajmova.

3.4.4. Smještajni kapaciteti

Većina smještajnih kapaciteta na području Cetinske krajine odnosi se na privatni smještaj realiziran u vidu kuća za odmor, vila, apartmana, soba i pansiona. Ukupan broj ležajeva Cetinske krajine po područjima prikazan je u tablici 2.

Tablica 2: Ukupni broj ležajeva po područjima Cetinske krajine za 2017. godinu

Područje	**Broj ležajeva**
Sinj (s općinama Otok, Hrvace i Dicmo)	519
Trilj	403
Vrlika	56
Ukupno	**978**

Izvor: Izrada autora na temelju internih podataka TZ Sinj, Trilj i Vrlika

Hotelske kapacitete tvori ponuda hotela Alkar i hotela Sv. Mihovil s ukupno 167 ležajeva. Ostatak smještajnih kapaciteta u privatnom je vlasništvu te je zabilježen trend rasta ponude smještajnih kapaciteta. Prema podatcima za prethodnu godinu na području grada Trilja zabilježen je porast ponude smještajnih kapaciteta za 18% u odnosu na 2016.godinu. [64] Novi smještajni objekti u 2017. godini otvarali su se i na području grada Sinja (15 smještajni objekt) te općina Otok (1 smještajni objekt), Hrvace (5 smještajnih objekata) i Dicmo (7

[63] Visit Sinj: Seosko domaćinstvo Podastrana, dostupno na: http://www.visitsinj.com/hr/SmjestajGastro/83/seosko-domacinstvo-podastrana, pristupljeno: 5.9.2018.
[64] TZ Trilj: Financijsko izvješće o ostvarenju i realizaciji programa rada turističke zajednice grada Trilja za 2017. godinu

smještajnih objekata).[65] Na području grada Vrlike u 2017.godini ponuda smještajnih kapaciteta nije se mijenjala u odnosu na prethodnu godinu.

Ruralni turizam, zbog svojih karakteristika, ne zahtjeva hotelski smještaj već se preferiraju privatni smještajni kapaciteti. Prema navedenim podatcima uočavamo kako su toga svjesne i lokalne vlasti na području Cetinske krajine kao i stanovništvo te se više pažnje posvećuje razvoju privatne ponude smještajnih kapaciteta.

3.4.5. Turističke zajednice i agencije

Na području Cetinske krajine djeluju tri turističke zajednice. TZ Sinj, TZ Vrlika te TZ Trilj. Turističke zajednice osnovane su u cilju promocije i unaprjeđenja turizma područja na kojem djeluju, te gospodarskih interesa pravnih i fizičkih osoba koje pružaju ugostiteljske i druge turističke usluge. Ukupno je registrirano 6 turističkih agencija. Četiri na području grada Sinja ,jedna na području grada Trilja te jedna u gradu Vrlici.

[65] TZ Sinj: Osvrt na turističku 2017.

4. SMJERNICE ZA RAZVOJ RURALNOG TURIZMA CETINSKE KRAJINE

Uzimajući u obzir prethodno provedenu analizu sveukupnog stanja na području Cetinske krajine u nastavku rada predložiti će se smjernice za poboljšanje i daljnje unaprjeđenje destinacije.

Veliki dio područja je ruralnog karaktera te se većina stanovništva na neki način bavi poljoprivredom. Prirodni resursi su jako dobro očuvani međutim još uvijek nedovoljno valorizirani. Postojeći OPG-ovi bave se primarno proizvodnjom poljoprivrednih proizvoda te su na cijelom području samo tri OPG-a uključena u turističke aktivnosti. Iz navedenog možemo zaključiti da je sukladno općem stanju turizma na navedenom području i ruralni turizam u svojim začetcima.

Kako bi se potakao razvoj ruralnog turizma potrebno je prvenstveno provesti edukaciju lokalnog stanovništva. Veliku ulogu u edukaciji lokalnog stanovništva mogu odigrati turističke zajednice na način da organiziraju radionice i forume te pokušaju aktivirati i ohrabriti daljnje uključivanje u turističke aktivnosti. Nadalje, pravilna segmentacija odnosno određivanje ciljne skupine potrošača bitna je pri formiranju adekvatne ponude na obostrano zadovoljstvo kako turista tako i pružatelja usluga.

Uz nedovoljno valorizirane resurse i nedovoljnu edukaciju lokalnog stanovništva ograničavajući čimbenik razvoju ruralnog turizma je i nedostatak smještajnih kapaciteta te prikladnog ugostiteljskog sadržaja. Trenutna ugostiteljska ponuda temelji se na velikom broju caffe barova koji su u potpunosti zauzeli središnje gradske prostore kako grada Sinja tako i Trilja te Vrlike. Ponuda ovih ugostiteljskih objekata nije diferencirana te ne odražavaju tradiciju sredine u kojoj su smješteni. S druge strane, uočava se nedostatak u gastronomskoj ponudi tradicionalnih jela te općenito ugostiteljskih objekata s naglašenim tradicionalnim karakterom. Za promjenu trenutne situacije poželjno bi bilo poticati ugostitelje da prenamjene već postojeće prostore odnosno da prilagode svoju ponudu. Lokalne vlasti pružajući kratkoročne subvencije mogle bi usmjeriti daljnji razvoj ugostiteljske ponude u željenom smjeru. Nadalje, poticanje nabave namirnica i ostalih potrebnih proizvoda od lokalnih proizvođača pridonosi jačanju lokalne ekonomije ali i autohtonosti ponude.

U primarnoj proizvodnji, uzimajući u obzir nove trendove na turističkom tržištu, trebalo bi poticati ekološku proizvodnju i uzgoj. Ruralni turizam zbog svojih karakteristika ne zahtjeva

izgradnju velikih, luksuznih hotelskih kompleksa. Za ovaj oblik turizma prikladnije su manja privatna imanja i smještajni objekti koji pružaju udobnost i mir. Ponuda smještajnih kapaciteta Cetinske krajine utemeljena je na hotelskoj ponudi hotela Alkar i Sv. Mihovil, te privatnim smještajnim kapacitetima. Većina objekata kategorizirana je s tri zvjezdice. Financiranju prenamjene postojećih kao i izgradnji novih objekata svako mogu pripomoći sredstva europskih fondova. U svrhu pribavljanja sredstava iz europskih fondova te njihovog ulaganja u daljnji napredak, potrebno je formiranje tima stručnjaka koji će u suradnji s lokalnom zajednicom razvijati projekte te provoditi njihovu realizaciju.

Kako bi se razvio kvalitetan ruralni turizam, uz osnovni sadržaj bitno je turistu omogućiti uključivanje u dodatne aktivnosti koje upotpunjuju turistički doživljaj. Posljednjih godina uočljiv je napredak u razvoju ponude dodatnih aktivnosti Cetinske krajine. Razvijaju se biciklističke staze, planinarske rute, organiziraju se sajmovi ,međutim, promocija ruralnog turizma kao i dodatnih aktivnosti nije dovoljno realizirana.

Kao jedan od ključni elemenata u razvoju ruralnog turizma možemo istaknuti stvaranje tržišne marke na lokalnoj razini.[66] Posljednjih godina uočljiv je napredak u brendiranju pojedinih elemenata ukupnog destinacijskog proizvoda (npr. Sinjske alke), međutim prepoznatljiv destinacijski proizvod Cetinske krajine kao cjeline diferencirane od konkurenata do danas nije stvoren.

Promotivne aktivnosti turističkih zajednica ne prate u potpunosti suvremene trendove u vidu on-line oglašavanja i dostupnosti. Rad turističkih zajednica usmjeren je na manje područje na kojem su osnovane te je međusobna suradnja turističkih zajednica na području Cetinske krajine još uvijek nedovoljna. Navedena situacija ne pogoduje daljnjem razvoju. Razvoj on-line promocije zasigurno je prikladniji način pristupa suvremenom turistu. Pojačane promotivne aktivnosti trebale bi se usmjeriti na područje obale, gdje je velika koncentracija turista, te privući posjetitelje u dalmatinsko zaleđe. Nadalje, neophodna je suradnja turističkih zajednica gradova Sinja, Trilja i Vrlike kako bi se stvarao cjeloviti turistički proizvod Cetinske krajine, a ne manji parcijalni dijelovi. Daljnji razvoj trebao bi se temeljiti na poticanju kulture partnerstva, njegovanju autohtonih proizvoda i običaja, umrežavanju svih bitnih dionika, edukaciji te održivom razvoju.

[66] Strategija razvoja ruralnog turizma Splitsko dalmatinske županije,(2009), dostupno na: http://arhiva.rera.hr/Portals/0/docs/eu-turizam/ruralni-turizam-strategija.pdf , pristupljeno: 5.9.2018.

5. ZAKLJUČAK

Cetinska krajina predstavlja geografsku, ali i povijesnu regiju Dalmatinske zagore. Od davnina je poznata po tradicijskom nasljeđu kao i po iznimnoj prirodnoj ljepoti, međutim njen potencijal kao turističke destinacije još uvijek nije u potpunosti prepoznat i iskorišten. Svojim mnogobrojnim, nažalost još uvijek nedovoljno valoriziranim, resursima pruža mogućnost za razvoj više oblika selektivnog turizma.

S obzirom na ruralni karakter prostora u ovom radu naglasak je stavljen na potencijal za razvoj ruralnog turizma. Bogata materijalna i nematerijalna kulturna baština uz obilje prirodnih resursa predstavljaju osnovu na kojoj se nadogradnjom, putem kvalitetnog marketinga i usmjerenih investicija, treba temeljiti budući razvoj ovog tipa turizma. Uključivanje u turističke aktivnosti postojećim OPG-ovima stvara dopunske odnosno sekundarne aktivnost koje pružaju mogućnost za direktan plasman ,primarnih, poljoprivrednih proizvoda. Uz mogućnost direktnog plasmana poljoprivrednih proizvoda generiraju se i ostali indirektni učinci razvoja turizma na druge gospodarske djelatnosti.

Postojeća gospodarska situacija na području Cetinske krajine nije na zadovoljavajućoj razini te stanovništvo u potrazi za boljim životom često migrira prema urbanim područjima ili iseljava van granica Republika Hrvatske. Direktni i indirektni učinci turističke potrošnje potiču razvoj gospodarskih aktivnosti i zapošljavanje. Razvojem turizma otvaraju se i nova radna mjesta te prilike za zapošljavanje što je od izrazite važnosti za zadržavanje stanovništva.

Nadalje, iz trenutnog stanja možemo zaključiti da je neophodno ulaganje u smještajne kapacitete i razvoj gastronomsko-ugostiteljske ponude, ali prije svega u informiranje lokalne zajednice te obrazovanje stručnih kadrova. Promotivne aktivnosti turističkih zajednica koje djeluju na području Cetinske krajine nisu usklađene sa suvremenim trendovima te međusobna suradnja nije dovoljna.

U cilju daljnjeg razvoja i napretka potrebno je stvoriti prepoznatljiv image Cetinske krajine kao cjelovite destinacije, s prepoznatljivim i autohtonim proizvodima, utemeljenim na konceptu održivog razvoja. Evidentno je da razvoj ruralnog turizma omogućava rješavanje nekih od aktualni problema Cetinske krajine, te da je potrebno poduzeti niz mjere kako bi se razvoj ovog tipa turizma odvijao u željenom pravcu.

6. LITERATURA:

1. Baćac,R., Demonja,D.:(2012), Baština i tradicija u oblikovanju turističke ponude na ruralnom prostoru Hrvatske, Podravina, Koprivnica
2. Bartoluci, M, Hendija, Z., Petračić, M. (2016).: Pretpostavke održivog razvoja ruralnog turizma u Kontinentalnoj Hrvatskoj, Acta economica et turistica
3. Borković,V.(2006): Moj Sinj
4. Čičin-Šain,D., Krajnović,A., Predovan,M.,(2011): Strateško upravljanje razvojem ruralnog turizma – problemi i smjernice, Oeconomica Jadertina
5. Demonja, D., Ružić, P. (2010): Ruralni turizam u Hrvatskoj s hrvatskim primjerima dobre prakse i europskim iskustvima
6. Franić, R. (2006): Politika ruralnog razvitka – nova prilika za Hrvatsku, Agronomski glasnika
7. Kozlica, I.(2014): Alka u politici, politika u alki, sinjska alka i ratovi dvadesetog stoljeća.
8. LAG Cetinska krajina, Lokalna razvojna strategija LAG-a „Cetinska krajina“ za razdoblje 2014.-2020, preuzeto sa: https://www.lag-ck.hr/images/documents/Lokalna_razvojna_strategija-LAG
9. Lukić, A. (2010): O teorijskim pristupima ruralnom prostoru, Hrvatski geografski glasnik
10. Lukić, A. (2002) : Turizam na seljačkim gospodarstvima u Hrvatskoj, Prirodoslovno-matematički fakultet, Odsjek za geografiju, Zagreb
11. Musulin N. (2013): Agroklub, Grapske mlinice dopuna seoskog turizma u Cetinskom kraju ,raspoloživo na: https://www.agroklub.com/seoski-turizam/grapske-mlinice-dopuna-seoskog-turizma-u-cetinskom-kraju/9514/
12. Narodne novine, (2015), Zakon o poljoprivredi, Narodne novine d.d. Zagreb, broj 612
13. Rajko, M. (2013): Institucionalni model razvoja ruralnog turizma na primjeru Središnje Istre, Oeconomica Jadertina,
14. Republika Hrvatska Ministarstvo mora, turizma, prometa i razvitka: Javni poziv za dodjelu državne potpore temeljem „Programa poticanja, zaštite, obnove i uključivanja u turizam baštine u turistički nerazvijenim područjima, preuzeto sa:

http://www.mint.hr/UserDocsImages/arhiva/050218-turizam-poziv-ba%C5%A1tina.pdf

15. Strategija razvoja ruralnog turizma Splitsko dalmatinske županije,(2009), preuzeto sa: http://arhiva.rera.hr/Portals/0/docs/eu-turizam/ruralni-turizam-strategija.pdf
16. Vranješ D (2012): HPD Mosor, Gospodska špilja, raspoloživo na: http://www.hpd-mosor.hr/index.php?view=article&id=249%3Agospodska-pilja&option=com_content&Itemid=8

Internet izvori:

1. Alka, raspoloživo na: https://www.alka.hr/sinjska-alka/alkarsko-natjecanje-s45
2. Curentnet.hr: web centar hrvatske kulture: raspoloživo na: https://www.culturenet.hr/default.aspx?ID=34247
3. Državni zavod za intelektualno vlasništvo; Što su oznake zemljopisnog podrijetla i oznake izvornosti, raspoloživo na: http://www.dziv.hr/hr/intelektualno-vlasnistvo/oznake/
4. Eurokonzalting: Bespovratna sredstva za ruralni turizam do 200.000 eura-Mjera 6.4-EU fondovi, raspoloživo na: http://www.eurokonzalting.com/index.php/bespovratna-sredstva-i-krediti/item/393-bespovratna-sredstva-za-ruralni-turizam-do-200-000-eura-mjera-6-4-eu-fondovi
5. More i krš: Značajni krajobraz Ruda, raspoloživo na: http://www.dalmatian-nature.hr/znacajni-krajobraz/ruda
6. More i krš : Značajni krajobraz Rumin, raspoloživo na: http://www.dalmatian-nature.hr/znacajni-krajobraz/rumin
7. Mustang Sinj: raspoloživo na: http://mustang-sinj.net/onama.html _CK-IZMJENA_2.pdf.pdf
8. Muzej Cetinske krajine: raspoloživo na: http://www.mck-sinj.hr/
9. Muzej Sinjske alke: raspoloživo na: https://www.alka.hr/muzej
10. Općina Hrvace: raspoloživo na: http://www.opcina-hrvace.hr/hrvace
11. Poslovni dnevnik, Prvi hrvatski proizvod koji je dobio EU oznaku zaštićenog zemljopisnog podrijetla, raspoloživo na: http://www.poslovni.hr/hrvatska/krcki-prsut-postao-prvi-hrvatski-proizvod-koji-je-dobio-oznaku-zasticenog-zemljopisnog-podrijetla-294036

12. TZ Sinj, raspoloživo na: http://www.visitsinj.com/hr
13. TZ Trilj, raspoloživo na: https://www.visittrilj.com/hr
14. TZ Vrlika, raspoloživo na: https://visitvrlika.com/hr/
15. Zajednica športskih udruga, Sinj: Aeroklub Sinj, raspoloživo na: : http://www.sportsinj.com/hr/klubovi-i-udruge/aeroklub-sinj

7. POPIS SLIKA I TABLICA:

1. Tablica 1: Poljoprivredno zemljište Cetinske krajine prema površini i broju OPG-ova
2. Tablica 2: Ukupni broj ležajeva po područjima Cetinske krajine

8. SAŽETAK

Ruralni turizam predstavlja selektivan oblik turizma, te se njegove aktivnosti odvijaju u ruralnom prostoru. Ovaj oblik turizma u ruralnim prostorima Republike Hrvatske, a samim tim i na području Cetinske krajine još uvijek nije dovoljno razvijen. Svrha ovog završnog rada je ukazati na mogućnosti za razvoj ruralnog turizma na području Cetinske krajine. Rad je utemeljen na analizi sekundarnih podataka te njihovom uspoređivanju, opisivanju i sintetiziranju. Radom je obuhvaćeno definiranje karakteristika ruralnih područja te ruralnog turizma i njegovog utjecaja na sredinu u kojoj se odvija. Nadalje, definirano je područje Cetinske krajine s povijesnog, geografskog i infrastrukturnog aspekta te su objašnjeni postojeći resursi ključni za razvoj turističke ponude. Na temelju informacija prikupljenih prilikom istraživanja, može se zaključiti kako je ruralni turizam na prostoru Cetinske krajine još uvijek u svojim začetcima te da treba poduzeti velik broj koraka kako bi postao važnija gospodarska djelatnost u tom području.

Ključne riječi: ruralni turizam, Cetinska krajina, destinacijski proizvod

9. SUMMARY

Rural tourism represents a form of selective tourism whose activities occur in a rural area. This form of tourism in the rural areas of the Republic of Croatia and also in the area of Cetinska krajina is still underdeveloped. The purpose of this paper is to indicate the possibilities for the development of rural tourism in the area of Cetinska krajina. The paper is based on analyzing secondary data which are compared, described and synthesized. Firstly, the characteristics of rural areas and rural tourism are described with special regard to the influence of rural tourism to its surroundings. Further more, the area of Cetinska krajina is defined from a historical, geographical and infrastructural aspect and the already existing resources vital for the development of tourist offer are described. Based on the data gathered during the research, it can be concluded that rural tourism in the area of Cetinska krajina is still in its beginnings and that a number of actions has to be taken in order for it to become a stronger and more vital economic activity of the area.

Key words: rural tourism, Cetinska krajina, destination product